

سک احکام

جلسات هفتگی حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی
با اعضای دفتر پاسخگویی به سؤالات شرعی

قال علي بن الحسين عليه السلام: إِنَّ قَسْوَةَ الْبَطْنَةِ وَفَتْرَ
الْمَيْلَةِ وَسَكْرَ الشَّبَعِ، وَعِزَّةَ الْمُلْكِ مِمَّا يَنْبِطُ وَيَبْطِي
عَنِ الْعَمَلِ وَيَنْسِي الذِّكْرَ وَيُلْهِى عَنِ اقْتِرَابِ الْأَجْلِ
حَتَّى كَأَنَّ الْمُتَبَتَّلِي بِحُبِّ الدُّنْيَا بِهِ خَبَلٌ مِنْ سُكْرِ
الشَّرَابِ
تحف العقول، ص ۳۱۱

۱. احکام حج و عمره

با توجه به شروع ایام عمره مفرده بعضی از مسائل این
عبادت را بررسی می‌کنیم:

الف) مسعای جدید

در سال گذشته مسعای جدیدی در کنار مسعای قدیم بنا
شد که طبق اخبار، قرار بر این شده بود که مسعای جدید
مسیر صفا به مروه باشد و مسعای قدیم مسیر بازگشت. طبق
نظر ما نیز اشکالی در این حالت برای سعی ایجاد نمی‌شد و
محرم باید از کوه صفا حرکت می‌کرد و با کمی انحنای
مسیر، خود را در مسیر مسعای جدید قرار می‌داد و سعی
می‌نمود و این مصداق بین الجبلین است.

اما اخیراً خبر داده شده که مسعای قدیم به کلی جهت
نوسازی بسته شده و فقط سعی در مسعای جدید امکان
دارد.

برای ما طبق تحقیقات و قول افراد ثقة اطمینان حاصل
شد که پایه‌های کوه صفا و مروه از کنار تا بخش مسعای
جدید آمده بوده ولی در توسعه و بازسازی مسجد در
گذشته روی کوه را تراشیده‌اند اما ریشه و پایه‌های کوه باقی
است.

بنابراین:

اولاً، این مسعای جدید قطعاً بین الجبلین است و سعی
در آن قطعاً صحیح است.

ثانیاً، به نظر ما این طور نیست که بتوان گفت به خاطر
وضعیت موجود کسی به عمره و یا حج نرود؛ بلکه آن طور
که از ادله استفاده می‌شود به هیچ وجه نباید حج و عمره
بیت الله، تعطیل شود و در این حالت طبق قاعده «المیسور
لا یتروک بالمعسور» بر فرض خارج بودن مسعای جدید از

بین دو کوه باز هم سعی صحیح است؛ كما اینکه ما فتوا
داده‌ایم سعی برای افراد ناتوان اگر در طبقه اول ممکن
نباشد در طبقه دوم صحیح است، در حالی که طبقه دوم
قطعاً بین دو کوه محسوب نمی‌شود.

توجه: به یقین در صورت امکان، طبقه پایین مسعای
جدید بر طبقات بالای مسعای قدیم و جدید مقدم است.

ب) حکم سپرده‌های حج و عمره

سود این سپرده‌ها شرعاً اشکالی ندارد. همچنین اگر به
اصل پول سپرده در ابتدا خمس تعلق نگرفته بوده، این
سپرده‌گذاری در حکم هزینه کردن پول است و شخص به
قصد استرداد، سپرده‌گذاری نمی‌کند. لذا اگر در حال سپرده
سال بر آن بگذرد به عین و سود پول خمس تعلق نمی‌گیرد.
سؤال: اگر درآمد این شخص از مغازه یا ماشینی باشد
که خمس آن را نداده آیا مخمس نمودن این درآمد نیز پیش
از گذشت سال لازم است؟

پاسخ: قطعاً اگر منبع پول مخمس نبوده درآمد آن نیز از
ابتدا مشمول حکم خمس می‌شود و مخمس نمودن آن
الزامی است.

نکته مهم:

سود تابع اصل مال است. پس اگر اصل مال مخمس
نشده بود به این معناست که $\frac{1}{5}$ سود آن نیز از خمس اصل
مال به دست آمده که او حقی در این خمس نداشته پس
باید این خمس و به نسبت سود آن (که $\frac{1}{5}$ کل سود است) را
بپردازد.

سؤال: اگر شخصی سال خمسی ندارد و کارمند است،
آیا درآمد وسط سال او خمس دارد؟

پاسخ: احتیاط مستحب در ترک این کار است و تأخیر انداختن نماز ظهر تا بعد از اتمام نماز جمعه اولی است.

پاسخ: ما احتیاط می‌کنیم و می‌گوییم تا گذشت یک سال بر آن پول، خمس ندارد.

ج) اقتدا به نماز عصر امام جمعه

آیا کسی که عمل به احتیاط می‌کند و نماز ظهر را بعد از نماز جمعه مجدداً می‌خواند می‌تواند به نماز عصر امام جمعه اقتدا کند در حالی که امام چنین احتیاطی را نمی‌کند و نماز ظهر را نمی‌خواند؟

به نظر ما امکان دارد؛ چون امام جمعه به ظنّ خود نماز جمعه را از نماز ظهر کافی می‌داند و گویی نماز ظهر را خوانده و بنابر حکم شرع اگر کسی به ظنّ خواندن نماز ظهر، نماز عصرش را شروع کند، ترتیب بین دو نماز جهلاً رعایت نشده اما نماز عصر صحیح است. پس مأموم می‌تواند به امام جمعه در نماز عصر اقتدا کنند چون نماز عصر امام صحیح است.

د) قرائت امام جماعت یا جمعه

اگر قرائت امام جماعت یا امام جمعه صحیح نبود در درجه اول در صورت امکان باید به خود او تذکر داد ولی تذکر به دیگر مأمومین لازم نیست. در هر صورت مادامی که این اشتباه ادامه داشته باشد نمی‌توان به او اقتدا کرد.

سؤالات

سؤال ۱: اگر استادی در درس اعلام کند که «من رضایت ندارم فردی درس مرا ضبط و تکثیر کند» اما کسی این کار را کرد آیا فقط تکلیفاً مرتکب حرام شده یا از نظر وضعی حرف استاد نافذ بوده و این شاگرد مالک مطالب ضبط شده نیست؟

پاسخ: در چنین مواردی حرمت وضعی وجود ندارد مگر اینکه محتوای این درس یا طریقه تدریس، دارای نکته خاصی بوده و منحصر به فرد باشد که مشابه آن در دیگر دروس یا تدریس‌ها نباشد، مثل کتبی که تألیف می‌شود، در

ج) تخییر بین قصر و اتمام نماز در مکه و مدینه

بر طبق نظر ما حکم تخییر مسافر، بین قصر و اتمام نماز، در کلّ شهر مکه مکرمه و کلّ شهر مدینه منوره جاری است. همچنین در مورد مسجد کوفه این حکم در تمام مسجد جاری است و فرقی میان بخش قدیم و قسمت توسعه یافته امروز نیست.

اما در حرم حضرت اباعبدالله علیه السلام این حکم فقط در مورد زیر گنبد و رواقهای مسقف قدیم کنار گنبد جاری می‌باشد و شامل رواق‌های جدید نمی‌شود. در اینجا به این حکم اشاره می‌شود که در مورد حائض ورود او به حرم‌های ائمه علیهم السلام جایز نمی‌باشد و محدوده غیر مجاز برای او آخرین درِ منتهی به ضریح حضرت است. پس تا پیش از آن در، منعی وجود ندارد.

سؤال: آیا مسجد سهله شامل حکم تخییر بین قصر و اتمام می‌شود؟
پاسخ: خیر. فقط همان چهار محلی است که در بالا شمرده شد.

۲. نماز جمعه

الف) لزوم استماع خطبه‌ها

در هنگام خطبه‌های نماز جمعه، مأموم باید به خطبه‌ها گوش فرا دهد و حق ندارد صحبت کند یا قرآن و نماز بخواند، البته این امور در عین اینکه جایز نیست ولی مبطل نماز جمعه نیستند.

ب) جا ماندن از خطبه‌ها

اگر مأموم به خطبه‌های نماز نرسد نماز جمعه او صحیح است و نیازی به خواندن نماز ظهر نیست.

سؤال: آیا در هنگام اقامه نماز جمعه کسی می‌تواند در خانه خودش نماز ظهر را فرادا اقامه کند؟

در شهری کار می‌کند و یک هفته را در وطنش حضور دارد حکم نماز و روزه‌اش چیست؟

پاسخ: نماز و روزه‌اش در محل کار کامل است و اگر این برنامه تا حدود چهار ماه ادامه یابد حکم **کثیرالسفر** را خواهد داشت و اگر بیش از این مدت باشد مادامی که برای کار یا درس به همین صورت به آن شهر رفت و آمد می‌کند، آنجا **وطن دوم** او محسوب می‌شود.

سؤال ۶: خانمی که صاحب عادت و قتیّه یا عددیّه نیست و مثلاً مضطربه یا مبتدئه است اگر لگه ببیند وظیفه‌اش چیست؟

پاسخ: وظیفه این افراد رجوع به صفات است و اگر صفات حیض بود به همان عمل می‌کند والا استحاضه است پس اگر ابتدا صفات حیض را نداشت و بعد این صفات مشاهده شد فقط در همان ایام حائض محسوب می‌شود.

سؤال ۷: اگر بیش از سه روز لگه‌هایی بدون صفات حیض مشاهده کرد و تمام شد چطور است؟

پاسخ: باز هم حکم به استحاضه می‌کند. البته اگر خانمی عادت و قتیّه داشت و در زمان عادت لگه‌ای را مشاهده کرد که سه روز ادامه داشت حکم به حیض می‌کند اگر چه فاقد صفات باشد.

سؤال ۸: آیا لازم نیست چنین فردی که در سؤال بالا مطرح شد و عادت و قتیّه هم ندارد در روزهای اول عمل به احتیاط کند؟ چون ممکن است این لگه‌ها بیش از سه روز ادامه پیدا کند و به همین صورت قطع شود؟

پاسخ: اگر فردی است که معمولاً خون را با صفات متفاوت مشاهده می‌کرده باید طبق صفات عمل کند اما اگر فردی است که همیشه با صفات یکسان مشاهده می‌کرده باید از ابتدا حکم به حیض کند.

سؤال ۹: افرادی که از مجتهد متوفی در زمان حیاتش تقلید کرده‌اند در صورت بقاء بر او آیا باید به ابواب فقهی که عمل کرده بودند باقی بمانند؟

پاسخ: خیر بلکه باید فقط بر خصوص مسأله‌ای که عمل کرده‌اند باقی باشند نه دیگر جزئیات و مسائل آن باب را.

چنین مواردی حرمت وضعی بعید نیست و بدون رضایت صاحب اصلی آن، دیگران نمی‌توانند آن را خرید و فروش کنند و مالک نیستند البته در تمام این موارد حرمت تکلیفی نیز قطعی نیست.

سؤال ۲: اگر در عقد اجاره، مدت زمان اجاره تعیین نشود و فقط گفته شود «این ملک را ماهی فلان مقدار اجاره دادم» بدون قید مدت، این عقد چه حکمی دارد؟

پاسخ: این مسأله بسیار مبتلا به است مخصوصاً در مثل مسافرخانه‌ها و هتل‌ها که معلوم نیست مسافر چند شب در آنجا اقامت دارد. این دو صورت است؛ یا قدر متیقن دارد، مثل اینکه در اجاره کردن خانه ممکن است قدر متیقن یک سال باشد که در چنین مواردی تا میزان قدر متیقن، اجاره صحیح است و بعد از آن باطل می‌شود.

اما اگر اصلاً قدر متیقنی وجود نداشته باشد (مثل آنچه معمولاً در کرایه مسافرخانه‌ها یا هتل‌ها روی می‌دهد) اجاره از اول باطل است و رجوع به **اجرة المثل** می‌شود.

سؤال ۳: اگر کسی ملکی را به همین نحوه اجاره کرد و سرقفلی نیز پرداخت کرد آیا با باطل شدن اجاره سرقفلی نیز از بین می‌رود؟

پاسخ: خیر سرقفلی بر سر جای خود باقی است. **تعریف سرقفلی:** سرقفلی یعنی مستأجر غیر از اجاره، مبلغی را به مالک می‌پردازد تا مالک هر زمان (پس از پایان قرارداد فعلی اجاره) قصد اجاره ملک را داشت به صاحب سرقفلی، به نرخ روز اجاره دهد و اما اگر بخواهد به دیگری اجاره دهد می‌تواند با رضایت مستأجر اول سرقفلی ملک را به قیمت روز به مستأجر پس دهد و ملک را به دیگری اجاره دهد.

باید توجه داشت ارزش سرقفلی مانند ارزش خود ملک یا اجاره آن، روز به روز ترقی می‌کند.

سؤال ۴: آیا سفته گذاشتن پیش صاحب ملک حکم سرقفلی را دارد؟

پاسخ: خیر این فقط یک نوع ضمانت است.

سؤال ۵: اگر شخصی به صورت متناوب یک هفته را

سؤال ۱۰: آیا در مورد وجوب بقاء بر مجتهد متوفای

اعلم نیز شرط عمل به مسائل او وجود دارد؟

پاسخ: بله. البته این نکته قابل توجه است که ملاک در اعلمیت مجتهد متوفی نظر مقلد است نه مجتهد زنده یا دیگران.

سؤال ۱۱: آیا احتمال اعلمیت کفایت می‌کند.

پاسخ: خیر، ملاک یقین است.

سؤال ۱۲: اگر شخصی از طرف اداره‌ای مأموریت

گرفته و صاحب کار به او گفته: «هر چه هزینه جاری شود ما با صورت حساب پرداخت می‌کنیم»، و این فرد در هزینه‌های جاری خود صرفه‌جویی کند، آیا می‌تواند صورت حساب حالت عادی را به صاحب کار ارائه دهد و میزان صرفه‌جویی شده را برای خود بردارد.

پاسخ: خیر، این کار صحیح نیست چون ملاک صورت

هزینه است، مگر اینکه صاحب کار از ابتدا متعهد شود که هزینه‌های جاری را تا حد معمول و متعارف پرداخت می‌کند و نظری به نحوه فعالیت کارمند نداشته باشد. در این صورت چنین فردی می‌تواند صرفه‌جویی کند و مازاد را برای خود بردارد.

سؤال ۱۳: اگر شخصی ماشینی را برای اسقاط تحویل

داده ولی کارت سوخت آن را نگه داشته آیا می‌تواند از آن کارت استفاده کند.

پاسخ: اگر ماشین دیگر از رده خارج شده استفاده از

کارت سوخت آن جایز نیست.

سؤال ۱۴: یک طلافروش به فردی گفته من یک میلیون

تومان می‌گیرم و ماهی ۳۰ هزار تومان سود می‌دهم. آیا این

صحیح است؟

پاسخ: اگر به این معناست که در هر صورت من ماهی ۳۰ هزار تومان می‌پردازم و ربطی به میزان فعالیت طلافروش ندارد این صحیح نیست و ریاست. اما اگر آن یک میلیون تومان را داخل سرمایه کند و مورد کار قرار دهد یا به عبارت دیگر آن فرد را شریک کند اشکالی ندارد ولی باید کسر معینی از سود را به عنوان سهم صاحب سرمایه قرار دهد.

سؤال ۱۵: اگر شخصی وصیت کرده که پولی را برای عزای امام حسین علیه السلام هزینه کنند اما چون مقدار آن زیاد است هزینه کردن آن در یک نوبت از ایام عزاداری حضرت، موجب اسراف می‌شود، آیا در این صورت می‌توان پول را در حساب بانکی قرار داد و طی مدتی اصل و سود آن را صرف این امر کرد؟

پاسخ: خیر، باید آن را در اماکن مختلف صرف نمود و نمی‌توان آن را نگه داشت.

باید توجه داشت عموماً نگه‌داری این اموال موجب تلف آنها و ضمان ورثه و وصی می‌شود.

سؤال ۱۶: اگر قید کرده بود در مجلس خاصی هزینه شود چگونه؟

پاسخ: اگر اشاره به مدت زمان هزینه نکرده، می‌توان تا حد یک یا دو ماه آن را کم کم هزینه همان مجلس کنند؛ اما اگر بیش از این طول می‌کشد باید در مجالس دیگری که مشابه همان جلسه مورد وصیت است هزینه کنند و مال میت را بیش از این نگه ندارند.

تهیه و تنظیم

معاونت تدوین و تبلیغ

دفتر حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله)